

Kuningas Anitta tekst

Tõlkinud ja kommenteerinud

Vladimir Sazonov

Sissejuhatus

Võib julgelt väita, et nii nagu hetiitide historiograafia ehk „ajaloo kirjutamine“, algab paljuski ka hetiidi kirjandus (Güterbock 1964: 107–115; Güterbock 1983: 21–35; Ünal 1989: 130–143; Sazonov 2017a: 179–182) just *Kuningas Anitta tekstiga*¹ (Neu 1974; Wilhelmi 2016; Hoffner 1997; Carruba 2001; Carruba 2003). *Kuningas Anitta tekst* (CTH 1) on säilinud kolmes eksemplaris (Neu 1974: 3).²

Kuningas Anitta tekst on üldse esimene tekst, mis käsitleb hetiitide ajalugu ja kindlaid poliitilisi sündmusi Anatoolias. *Kuningas Anitta tekst* on kroonikalaadne raidkiri, mis jutustab Hetiidi kuninga Anitta vallutustest Anatoolias, sh Hattuša³ linna hävitamisest, samuti teiste linnade ning riikide vallutamisest, nagu Wašhaniya, Ḫatti, Zalpuwa ja Šalatiwara. Anitta oli Piḫana pojapoeg, kes valitses Anatoolias asuvas Kuššara linnas.

¹ Tuntud samuti kui Anitta raidkiri. CTH 1 E. Laroche'i kataloogi kohaselt.

² KBo III 22 (VAT 7479); BoTU 7, 2. KUB XXVI 71 (Bo 9058) Vs. I 1'-9'; BoTu 30, KUB XXXVI 98 (+) 98b Vs. – Rs. 6'

³ Hattušast sai hiljem, 17. saj eKr Hetiidi kuningriigi tähtsaim keskus ja pealinn vaadatamata sellele, et 18. saj eKr hävitas Anitta linna ja needis ära selle koha, keelates sinna tulevikus üldse mingit asulat ehitada.

Anitta sai ka Neša⁴ valitsejaks, sest juba tema isa Pithana, Kuššara valitseja, astus sõjalisse konflikti Neša linna valitsejaga ja vallutas selle. Nii nagu isagi, valitses Anitta Kuššara linnas. Juba III eelkristliku aastatuhande lõpuks oli Anatooolias tekkinud rida väiksemaid hurride ja hattide⁵ rajatud linnriike, milleks olid Purushanda, Kuššara, Amkuva, Hatti, Kaneš, Samuḫa jt. Ligikaudu 1800. a eKr hakkasid mitmed Anatooolia linnriigid ja väikesed kuningriigikesed poliitiliselt konsolideeruma, mille käigus kerkisid esile suuremad ja võimsamad poliitilised moodustised ning kuningriigid (IDV: 216).

Sisserändajatest⁶ hetiidid asusid neisse linnadesse elama eelkristliku III ja II at vahetusel ning arvatavasti võis protsess toimuda alguses rahu-meelselt, samas polnud välistatud ka sõjalised kokkupõrked kohalikega (nt hattidega). Juba 18. sajandil eKr kerkis esile esimene teadaolev tugev regionaalne Hetiidi kuningriik, mida valitses Pithana ning seejärel tema poeg Anitta⁷ — alguses saavutasid nad võimu Kuššaras⁸ ja seejärel hõivasid ka tähtsa keskuse Neša, kus nad said samuti kuningateks. Sellest sündmustest jutustabki meile hetiidi keeles kirja pandud *Kuningas Anitta tekst* (IDV: 127).

Kuningas Anitta tekst on kõige varasem ajalooline dokument hetiidi ajaloost ja varaseim teadaolev hetiidikeelne tekst, kuid sellega seondub mitu probleem (Wilhelmi 2016: 232). Üks neist on see, et Anitta valitsemise ajal ei kasutanud hetiidid veel seda kirja, milles on loodud *Kuningas Anitta tekst* (Neu 1974; Badali 1987). On arvatud, et *Kuningas Anitta teks-*

⁴ Tänapäeva Türgi Kayseri provintsis asuv Kültepe. Hetiidid nimetasid seda Nešaks, assüürlastel oli see tuntud kui Kaneš, mis oli nende käes 20.–19. saj ning kuulus kui kaubanduslik keskus. Hiljem läks linn hetiidide võimu alla — võimalik, et just kuningas Pithana ajal. See oli tähtis majanduskeskus ning selle kuulumine hetiididele tegi Anittast võimsa regionaalse valitseja. Neša tähtsust näitab ka asjaolu, et hetiidid ise hakkasid oma keelt nimetama Neša linna järgi — *nešili* ja *nešumnili*.

⁵ Hatid polnud indoeurooplased nagu hetiidid, nad elasid Anatooolias veel enne hetiidide tulekut. Hattide keel erines tunduvalt indoeuroopa, samuti ka semiidi keeltest (Akurgal 2001: 5).

⁶ Millal täpselt võis toimuda nende indoeuroopa keeli kõnelevate hõimude sisseränne Anatoooliasse, pole siiski teada. Kuid vähemalt III eelkristliku aastatuhande lõpuks olid nad ilmselt juba kohal: põhjas asustasid alasid palailased, Anatooolia kesk- ja läänealadel hetiidid ehk nešiidid ning kolmas rühm olid luvid ehk luuvilased (Bryce 2005: 11). Indoeurooplaste algkodust, päritolust ja keeltest vt Dolgopolski 1987: 7–31; Gamkrelidze, Ivanov 1985: 3–48.

⁷ Võimalik, et Anitta tuli võimule umbkaudu 1730. eKr või hiljem.

⁸ Kuššara, Kussara või Kuššar oli pronksiaegne hetiidide kuningriik Anatooolias.

tis kasutatud kiri pärineb hilisemast ajastust — Hattušili I (1650–1620 eKr) valitsemisperioodist või veelgi hiljem ehk siis 17. saj teisest poolest (Kimball, Slocum 2017).

Kuna tegu on ilmselt hiljem kirja pandud tekstiga, ei ole kahjuks võimalik täie kindlusega väita, et sündmused leidsid aset just kirjeldatud kujul. *Kuningas Anitta tekst* on kahtlemata tähtis ajalooline allikas, kuid sellesse kui propagandasse⁹ tuleb suhtuda teatud kriitilisusega.

Tõlge

Kuningas Anitta tekst on tõlgitud eesti keelde, tuginedes järgmistele väljaannetele: hetiidi originaalteksti väljaanne, mille avaldas E. Neu 1974. aastal, ning G. Beckman tõlge 2006. aastast (Beckman 2006a: 216–219). Järgitud on G. Beckmani tõlke ülesehitust. Beckman 2006a: 216–219.

Raidkiri A

§ 1 (A 1–4). Anitta, Pithana poeg,¹⁰ Kuššara linna kuningas, lausub järgmiseid sõnu: Tema, Pithana, oli meelepärane Taevasele tormijumalale.¹¹ Kuid samal ajal, kui ta (Pithana)¹² oli meelepärane Taevasele tormijumalale, muutus Neša linna kuningas vaenulikuks Kuššara linna kuninga vastu.

§ 2 (A 5–9). Kuššara linna kuningas¹³ tuli oma linnast (mägedest) koos oma armeega ja vallutas öösel (tormijooksuga) Neša linna. Neša linna kuninga¹⁴ vangistas ta. Kuid ta (Pithana) ei teinud halba mitte ühelegi Neša elanikule. Pithana käitus nendega nagu oma vanematega.

⁹ Vt propagandast hetiitide tekstides Hoffner 1975: 49–62.

¹⁰ Siin on hetiidi keeles kirjas DUMU ^{ur}Pi-it-ḫa-a-na — ‘Pithana poeg’.

¹¹ ^dIŠKUR-un-ni.

¹² Tõlkija poolt sulgudes toodud nimed ja sõnad aitavad lugejal paremini mõista konteksti ning sündmustikku. Originaaltekstis neid pole.

¹³ LUGAL ^{ur}Ku-uš-ša-ra (Neu 1974: 10).

¹⁴ Kahjuks pole Neša kuninga nime mainitud, seega jääbki see anonüümseks.

§ 3 (A 10–12). Pärast mu isa Pithana surma surusin mina (Anitta) maha mässu sel samal aastal.¹⁵ Mis iganes riik ei tõusnud üles päikese poole, ma võitsin neid kõiki.¹⁶

§ 4 (A 13–16). [Seejärel liikudes] Ulamma¹⁷ linna poole [mina ...]¹⁸ Hiljem aga Hatti kuningas [tuli] ja ma võitsin [ta] [...] tema linnas. [Ja ma saatsin ta] Nešasse.

§ 5 (A 17–19). [Mina võtsin] Harkiuana¹⁹ linna keskpäevase palavuse ajal. Ma (Anitta) võtsin [...] linna tormijooksuga öösel. [Mina vallutasin] Wašhaniya²⁰ (linna) keskpäevase palavuse ajal.

§ 6 (A 20–6). Seejärel ma pöörasin nad (Taevase) tormijumala poole [...] Kes tahes saagu kuningaks pärast mind [Wašhaniya ...] või Harkiuana linna ei tohi ta uuesti asustada. Kes tahes aga teeb sellist asja, saagu ta Neša vaenlaseks; saagu temast kogu rahva vaenlane! Ja nagu lövi²¹ [ründasin] maad.

§ 7 (A 27–9). Aga [nemad ...] tormijumalale [...], asustab [...] [...] ²²

§ 8 (A 30–2). [Ja] pärast mu isa (surma), Zalpuwa linna mere ääres²³ [...]]

§ 9 (A 33–35). [Mina vajutasin sisse] need sõnad tahvlile minu linna väravatel. Tulevikus ei tohi keegi kahjustada seda tahvlit. Kes iganes kahjustab seda, saab temast [Neša linna] verivaenlane.

Raidkiri B

§ 10 (A 36–7). Pijušti,²⁴ Hatti (maa/linna) kuningas, [tuli välja lahinguks] teist korda ja Šalampa²⁵ linna juures [vaatas ta üle] abiväed, kelle oli endaga kaasa toonud.

¹⁵ Ilmselt kasutasid vallutatud alad ära hetke, mil vana valitseja Pithana suri (mis võis olla äkksurm), et vabaneda Kuššara-Neša ikkeest, kuid Anitta suutis oma trooni kindlustada ja suruda maha mässud ning taastada regioonis oma perekonna ülemvõimu.

¹⁶ Teatud vihje universalistlikele taotlusele, et Anitta valitseb „päikese all asuvat” maailma. Universalismi kohta hetidi kuninglikus ideoloogias vt Sazonov 2009: 39–43.

¹⁷ ^{uru} *Ul-lam-ma* — Ulamma, linn Anatooolias.

¹⁸ Nurksulud siin ja järgnevalt tekstis tähistavad lakuuni. See tähendab et siin on tekst saanud kannatada ja sõna on pakutud konteksti põhjal.

¹⁹ ^{uru} *Har-ki-u-na* — Harkiuana, linn Anatooolias.

²⁰ Linn Anatooolias.

²¹ Siin on kasutatud sumerogrammi (UR.MAH-iš), millel on hetidiikeelne käändelõpp (nimetav). Vrd Hattušili I annaaliidega, kus Hattušili I võrdleb ennast löviga (Beckman, 2006b: 221, § 14–20.)

²² Pole tõlgitav.

²³ Asus Zalpa mere kandis või Zalpa mere rannal ehk siis Mustal merel.

²⁴ Pijušti — Hatti linna ehk piirkonna valitseja on üks väheseid, keda Anitta nimetab oma raidkirjas nime pidi. Pijušti võis ta nimest lähtudes olla hetiiit, samas pole ta päritolu täpselt teada.

²⁵ ^{uru} *Ša-lam-pi* — üks Anatoolia linnadest.

§ 11 (A 38–48). Kõik maad tõusid üles Zalpuwa poolt merel. Muistsetel aegadel, Uḫna, Zalpuwa kuningas, viis(?) jumalad Nešast Zalpuwasse, aga selle järel, mina, suur kuningas Anitta,²⁶ tõin meie jumalad Zalpuwast tagasi Nešasse.²⁷ Ma tõin Ḫuzziya,²⁸ Zalpuwa kuningas, Nešasse [elusana]. Hattuša (linn) tegi mulle kurja ja mina sain sellest aru. Hiljem, kui see kannatas äärmises puuduses, nende jumalus Ḫalmašuiitt (trooni jumalanna) toimetas Ḫattuša meie kätte, ma võtsin selle linna öösel tormijooksuga. [Mina] külvasin jürililli²⁹ selle maapinnale.

§ 12 (A 49–51) Kes tahes saab kuningaks pärast mind ja otsustab taas asustada Ḫattuša (linna) — tormijumal hävitagu (too kuningas).

Raidkiri C

§ 13 (A 52–4). Mina pöörasin oma (näo) Šalatiwara³⁰ linna poole, (kuid) Šalatiwara (valitseja) tõmbas oma väed tagasi [...] Ma viisin sellest (linnast saadud) sõjasaagi Nešasse.

§ 14 (A 55–6). Ning ma ehitasin Nešas kindlustused (müürid) ning kindlustuste taha püstitasin ma Taeva(se) tormi jumala templi ning rajasin (ka) meie jumala pühamu.

§ 15 (A 57–8). Mina kaunistasin Ḫalmašuiitti³¹ templi, mu isanda, tormijumala templi, ja meie jumala templi (nende saadud) asjadega, mis ma tõin kaasa (oma) sõjakäigult.

²⁶ ^m*Ani-it-ta-aš* LUGAL GAL — ‘Anitta, suurvürst’. Anitta nimetab end suureks kuningaks, vihjates sellele, et ta on tähtsam kui teised Anatoolia valitsejad, pretendeerides seega hegemooniale regioonis. Ilmselt pärast Hatimaa ja Zalpuwa vallutamist otsustas Anitta võtta endale ambitsioonika tiitli „suurvürst“ (LUGAL GAL). LUGAL GAL oli kohaliku Anatoolia päritolu *tabarna* (‘kuningas’) kõrval väga populaarne tiitel, mida kasutasid vaid auhanded võimsad regionaalsed valitsejad. LUGAL GAL-i (sumeri k ‘suurvürst’) akadeemiliseks vasteks oli *šarru(m) rabu(m)* (Bryce 2005: 36; vt Sazonov 2009: 39–41).

²⁷ Vihje mingile sündmusele minevikus, kui Zalpuwa kuningas ilmselt tungis Nešasse, laastas selle ja viis templitest jumalate kujud Zalpuwasse sõjasaagina kaasa. Anitta ütleb, et sai need tagasi ja tõi Nešasse. Taolisi juhtumeid, kui „jumalaid viidi ära“ vallutatud asulatest, on teada nii Anatooliast kui ka Mesopotaamiast. Nt kuningas Tukulti-Ninurta I (1244–1208 eKr), kes 13. saj lõpus vallutas Babüloni, võttis Assüüriasse sõjasaagina kaasa Babüloonia peajumala Marduki kuju.

²⁸ Ḫuzziya oli tüüpiline hetidiid nimi. Hiljem esineb Hetiidi kuningate perekonnas see nimi korduvalt. Seega võib oletada, et Zalpuwa kuningas Ḫuzziya, kes valitses 18. saj ja sõdis Anittaga, oli nagu Anittagi hetiidi päritolu.

²⁹ Jürilill ehk kress.

³⁰ ^{uru}*Ša-la-ti-ya-ra*

³¹ Ḫalmašuiitt või Ḫanwašuiitt, Hati päritolu troonijumalanna, populaarne ka Hetiidi riigis.

§ 16 (A 59–63). Ning ma töotasin ja (seejärel) [asusin] ma jahile. Ühe päeva jooksul ma tõin (jahilt) oma linna Nešasse kaks lõvi, 70 siga, 60 metskulti ja 120 (muud) looma — leopardi, lõvisid, hirvi, gaselle ning ka [metskitsi].

§ 17 (A 64–7). Samal aastal astusin ma [Šalatiwara linna] vastu sõtta. Šalatiwara valitseja³² (aga) asus teele koos oma poegadega ning (ta) tuli [minu vastu välja]. Jättes maha oma maa ja oma linna, võttis ta sisse positsiooni Hūlana jõel.

§ 18 (A 68–72). [Aga Neša sõjavägi] läks tema [Šalatiwara valitseja] taga (järel) ning pani põlema ta kindlustused ja [hävitas?] need. Šalatiwara linna võidetuid oli 1400 jalaväelast ja 40 hobustega varustatud sõjavankrit. Tema [Šalatiwara valitseja] kogus (kokku) oma [varanduse] ja lahkus.

§ 19 (73–9). Kui mina läksin sõjakäiguga [Purušhanda³³ linna vastu], Purušhanda valitseja [tõi] mulle kinke: ta tõi mulle kingitustena rauast tehtud trooni ja skeptri. Kui mina [tuln] tagasi Nešasse, ma tõin Purušhanda (linna) valitseja endaga kaasa. Kui ta (Purušhanda valitseja) siseneb (minu) trooniruumi, seisab ta minu ees paremal küljel.

Teksti analüüs

79-realine hetidiikeelne *Kuningas Anitta tekst* (CTH 1) koosneb mitmest alamkategooriast, milles võib näha ehitusraidkirjade ja kuninglike raidkirjade sarnaseid elemente (Haas 2006: 28). Selle võib mõtteliselt jagada alapeatükkideks ja seda katsumegi teha. Esiteks, CTH 1 algab päris huvitavalt ja hetitide tekstide jaoks vägagi ebatavaliselt — nimelt akadikeelse imperatiiviga *qibi(ma)*, mis tähendab 'räägi! kõnele!', järgides varajaste akadikeelsete ametlike kirjade sissejuhatust:

^MA-ni-it-ta DUMU ^MPi-it-ḫa-a-na LUGAL ^{URU}Ku-uš-ša-ra **QÍ-BÍ-MA**
Anitta, Pitḫana poeg, Kuššara kuningas, räägi! (Kimball, Slocum 2017)

See *qibi* — 'räägi!' — oli akadi kirjades üpris tavapärane. Võrdluseks tasub vaadata akadi verbi *qabū*, 'rääkima, kõnelema, ütlema' (CAD 13:

³² Paraku jääb ka selle linna valitseja meile anonüümseks, sest Anitta ei nimeta teda nimepidi.

³³ ^{URU}Pu-ru-uš-ḫan-da — Purušhanda oli tähtis poliitiline ja ilmselt ka majanduslik keskus Ida-Anatoolias.

28), mis on esitatud imperatiivi vormis ja millele lisandub akadi enkliitiline partikkel *-MA*, 'nõnda ütleb' (Kimball, Slocum 2017; Sazonov 2017a: 179–182). Aga nagu märkis õigesti H. G. Güterbock (1997: 172), „on sellel vähe mõtet ütlemata, „kellele” peab lugeja rääkima”. Kuid me võime leida sarnaseid formule hetitide diplomaatilistes tekstides (nt kirjadest) 14.–13. saj eKr. Võtame näiteks kuningas Ḫattušili III (1275–1250 eKr) kirja Babüloonia kassiitide kuningale Kadašman-Ellilile, mis algab järgmisel viisil:

[*um-ma*]^M *Ḫa-at-tu-š[i-l]*i LUGAL.GAL LUGAL KUR [*Ḫa-a*]t-ti [*a-na*]^M *Ka-daš-man*-^D.EN.L[*il*] LUGAL.GAL LUGAL KUR [*Kar*]an-du-ni-ia-aš ŠEŠ(*aḫi*)-ia *qí-b[í-ma]* (Hagenbuchner 1989, 2. Teil: S. 281, Nr. 204 (KBo I 10+ KUB III 72))

[Nõnda] (räägib) Ḫattušili, suurvürst, [Ḫat]ti maa vürst. [K]adašman-Ell[il]ile, suurele vürstale, [Kar]duniaše³⁴ maa vürstale, üt[le]!

Kuningas Anitta teksti esimene osa on sissejuhatus, nagu arvab Volkert Haas (2006: 29), ja algab passaažiga (§1, A 1–4), milles on mainitud Anitta päritolu ning ta isa Piḫanat, kes valitses Kuššara linnas. Anitta näitab, et ta isa oli legitiimne valitseja ja igati meelepärane väga tähtsale Taevasele tormijumalale. Samal ajal tekkisid Piḫanal keerulised suhted naaberriigi Neša valitsejaga, mis nähtavaski kulmineerusid sõjaliseks konfliktiks. Anitta sõnul alustas vaenamist just Neša valitseja, kuid see ei pruugi tõele vastata. Pole välistatud, et võis olla ka vastupidi — et hoopis sõjakas Piḫana alustas sõjategevust (vrđl Beckman 2006a: 217; §1, A 1–4).

Selles osas rõhutab Anitta oma lähedasi suhteid ka Taevase tormijumalaga (^dIM ŠAMÊ), nagu tegid seda hiljem mitu Hetiidi kuningat oma annaalides ja kroonikalaadsetes tekstides. Samamoodi käitus pärast Anittat umbes 100 aastat hiljem valitsenud Ḫattušili I, kes oma

³⁴ Karduniaš — Babüloonia kassiidipärane nimetus. Kassiidi kuningad valitsesid Babüloonias pärast 1595. a eKr kuni umbkaudu 12. saj eKr. Kassiidid olid tundmatut päritolu mägilased, kes tulid Zagrose mägedest alla Mesopotaamia aladele. Nad tõi endaga mõned uued mõisted ning kassiitide ülemvõimu ajastul Babüloonias hakati Babülooniast nimetama kassiidipäraselt Karduniaš, kuigi ka vana akadikeelne nimetus „Babüloonia” säilis ja oli kasutusel ka ametlikes tekstides.

annaalides toonitas lähedasi suhteid mitte ainult Arinna linna päikesejumalannaga (^dUTU ^{URU}ARINNA),³⁵ nimetades ennast „Arinna (linna) päikesejumalanna armastatuks” (Beckman 2006a: 220; § 5, A. i.), vaid ka tormijumala ja Taevase päikesejumalaga (^dUTU ŠAMÊ) (Beckman 2006b: 221; § 20, A iii 37–42).

Valitseja kui mingi jumaluse lemmik on Lähis-Idas vana ja tuntud motiiv. *Narām* ^dX (‘armastatu’) esines kuningliku epiteedina erinevates kultuurides ja ajastutel Mesopotaamias ning Anatooolias. Akadikeelse *narām*’i vasteks on sumeri keeles KI.AĜ₂, ‘armastatu’. See *narām* ^dX oli hetiitite kuningate seas üsnagi levinud epiteet ja oli kasutusel juba alates Ḫattušili I-st (Gonnet 1979: 23). Tekstides esineb see tavaliselt kujul *na-ra-am* DINGIR^{LIM} — ‘jumala lemmik’. Valitseja võis olla eri jumalate armastatu, näiteks tormijumala Tešubi (^dIM), päikesejumala (^dUTU) või hoopis jumalanna Ištari armastatu (Gonnet 1979: 23). Hatice Gonnet nendib, et siin on tegemist Mesopotaamia päritolu tiitliga, mida kasutasid mitmed hilisemad Hetiidi kuningad: Šuppiluliuma I, Muršili II, Muvatalli, Ḫattušili III, Tuthalija IV 14. ja 13. sajandil eKr (1987: 178).

Teine osa kirjeldab Anitta isa Piṭhana tegusid seoses Neša vallutamisega. Piṭhana, kes valitses Kuššaras, otsustas astuda sõtta oma peamise rivaali vastu, kelleks oli võimsa ja rikka Neša linna valitseja. Ilmselt asus Kuššara kõrgel mägedes, kust Piṭhana laskus koos oma armeega alla ja vallutas tormijooksuga Neša (võib-olla tuli võit ka ootamatuse tulemusena). Anitta rõhutab, et ta isa käitus vangidega nagu oma vanematega (Beckman 2006a: 217; § 2, A 5–9). See on harukordne kogu Vana-Lähis-Ida kultuuriruumis, et valitseja rõhutab humanismi printsiipe. Kas võib rääkida mingitest humanismi algetest hetiidi kontekstis? Vaevalt, sest hiljem on mitmed Hetiidi kuningad hoobelnud oma julma ja toore käitumisega näiteks vangide suhtes — deporteerimine, tapmine jne. Seda kõike esineb näiteks Šuppiluliuma I³⁶ annaalide tekstis (Güterbock 1956: 78, G, col. IV, 24’–26’; Sazonov 2019: 72; Sazonov 2017a: 179–182).

Kolmas osa kirjeldab juba kuningas Anitta enda vallutussõdu Anatooolias pärast seda, kui ta sai kuningaks (Beckman 2006a: 217, § 3, A 10–12). See on teksti pikim ja ilmselt ka tähtsaim osa, mis muuhulgas

³⁵ Vt päikesejumalanna ja päikesejumaluste teemal järgmiseid uurimistöid: Yoshida 1996; Steitler 2017.

³⁶ Valitses Hetiidi riigis umbkaudu 1380–1340 eKr.

kirjeldab Anitta sõjategevust erinevate vaenlaste vastu ning ka seda, et Anitta sõdis edukalt. Selles osas võrdleb Anitta ennast lõviga, mis on Hetiidi valitsejate puhul esmakordne. Ilmselt on tegemist Mesopotaamia päritolu motiiviga — näiteks on teada legend „Sargon, Lõvi”, kus Akadi kuningat Sargonit (valitses 2334–2279 eKr) võrreldi lõviga (Westenholz 1997: 94, 99; Ulanowski 2015). Kuid see esineb hiljem ka kuningas *Hattušili I annaalides*, kus Hattušili I võrdleb ennast lõviga (Beckman 2006b: 221, A ii 54 – iii 5; Sazonov 2019: 66; Sazonov 2017a: 179–182).

Neljandas osas on juttu ehitustöödest Nešas, mida kuningas Anitta tegi. Siin uhkeldab Anitta sellega, et lasi ehitada Nešas võimsad kindlustused ja Taevase tormijumala (^dIM ŠAME) templi ning „meie jumala”³⁷ pühamu. Kuningas Anitta kaunistas samuti Hälmašuitti templit (Beckman 2006a: 218, §14, A 55–56), millega ta oma raidkirjas uhkustab. Ilmselt oli kuninga jaoks tegu väga tähtsa pühamuga, et see sündmus ära märkida.

Viiendas osas on kirjeldatud Anitta jahitegevust ehk kuninglikku jahti:

§ 16 (A 59–63). Ma töötasin (ma andsin vande) ja ma [läksin] jahile. Ühe päeva jooksul ma tõin oma linna Nešasse kaks lõvi, 70 siga, 60 metskulti ja 120 (muud) looma — leopardi, lõvisid, hirvi, gaselle ja [metskitsi]. (Beckman 2006a: 218, § 16 A 59–63).

See on omamoodi väga ainulaadne jahikirjeldus (vt Sazonov 2017b: 153–154). Hiljem me sellist kirjeldust hetiidi kuninglikes raidkirjades ega annaalides enam ei kohta. Kuid seda võib leida mitmes Mesopotaamia valitseja tekstis, kus räägitakse sageli, et keegi valitseja käis jahil — näiteks Uus-Sumeri kuningas Šulgi³⁸ (Sazonov 2017b: 153–154).

Kuuendas ehk viimases osas kirjeldatakse taas Anitta sõjakäike — seekord kirjeldab ta oma edukat sõjaretke Šalatiwara ja Purušhanda linnade ning nende valitsejate vastu.³⁹ Šalatiwara valitseja astus Anitta vastu koos oma armeega, kus Šalatiwara valitseja ja ta pojad olid armee väejuhid, kuid Anitta võitis neid lahingus. Šalatiwara linna müürid olid lammutatud ja linn ilmselt maha põletatud (vähemalt osaliselt), kuna

³⁷ Täpselt pole teada, kes see „meie jumal“ Anitta arvates oli. Ilmselt võis tegu olla Neša kohaliku taevajumalaga. Sel teemal on kirjutanud Itamar Singer (1995: 343–349).

³⁸ Valitses Sumeris umbkaudu 2094–2046 eKr. Ur III dünastia (2012–2004 eKr) teine kuningas.

³⁹ Vrdl „lahingu kuninga” (akadi k *šar tamhari*) motiivi Akadis, kelleks nimetati Sargonit — vt lähemalt Westenholz 1997: 102–104; 113, 118, 119.

Anitta mainis, et pani põlema Šalatiwara kindlustused ja hävitas need. Šalatiwara valitsejal lasi Anitta aga rahulikult lahkuda ja võtta kaasa oma vara. See näitab et Anitta oli oma vaenlaste suhtes armuline, kuid võimalik, et tegu on propagandaga ja Anitta soovis vaid näidata, et ta on armuline. Igal juhul käituti Vana-Lähis-Idas oma vastastega tavaliselt väga julmalt — nad tapeti või küüditati.

Seejärel kirjeldab Anitta samuti oma sõjaretke Purušhanda linna vastu ning ilmselt selle tulemusena oligi Purušhanda valitseja alistatud, sest ta tõi Anitta sõnul talle kinke ja allus Anittale. Sisuliselt tunnistas ta Anitta ülemvõimu. Seda kinnitab ka asjaolu, et kui Purušhanda valitseja sisenes Anitta trooniruumi, pidi ta seisma Anitta ees paremal pool (Beckman 2006a: 218; § 19, A 73–79).

Lõpetuseks

Mida me saame järeldada?

Kahlemata on *Kuningas Anitta tekst* väga oluline raidkiri, mis aitab meil mõista kõige varasemat Hetiidi ajalugu. Unikaalne dokument on kirjutatud kroonikalaadses maneeris, kuivas ja lakoonilises stiilis. Selle sissejuhatus on väga lühike — vaid mõned read.

Tähtis on veel seegi, et *Kuningas Anitta tekstis* pole vandevormeleid, mis esinevad Mesopotaamia kuningate raidkirjades väga sageli (RIME 3/2: Ur-Nammu E3/2.1.1.47, read 12–15). Teatud „sekulaarsust” näitab veel see, et erinevalt hiljem koostatud hetiidi annaalidest pole alguses ega lõpus mainitud mitte ühtegi jumalust (vt *Hattušili I annaalid* — Beckman 2006a: 221, § 18–20, või *Muršili II kümne aasta annaalid* — Mineck 2006: 258).

Anitta küll nimetab Hetiidi jumalaid (mõnele viitab ka teisiti, nt „meie jumal), kuid nende osa sündmustes on vaid sekundaarne ning seega pole meil hetiidi varajasest religioonist kuigi palju teada (Haas 1994). Teksti ülesehitus on loogiline, struktuurne, annab lakoonilise lühiülevaate Neša ja Kuššara poliitilistest sündmustest ning ajaloost Anitta ja tema isa valitsusaegadel, keskendudes nende vallutuspoliitika Kesk- ja Ida-Anatoolia regioonis 18. saj eKr.

Kirjandus

A k u r g a l, Ekrem 2001. *The Hattian and Hittite Civilizations*. Ankara: Republic of Turkey, Ministry of Culture

B a d a l i, Enrico 1987. Eine neue Lesung im Anfang des Annita-Texts. — *Die Welt des Orients* 18, pp 43–44

B e c k m a n, Gary 2006a. The Anitta Text. — M. W. Chavalas (ed.). *The Ancient Near East: Historical Sources in Translation*. USA, UK, Australia: Blackwell Publishing, pp. 216–219.

B e c k m a n, Gary 2006b. Annals of Ḫattušili I. — M. W. Chavalas (ed.). *The Ancient Near East: Historical Sources in Translation*. USA, UK, Australia: Blackwell Publishing, pp. 219–222

B r y c e, Trevor 2005. *Kingdom of the Hittites. New Edition*. Oxford: Oxford University Press

C A D 13 = *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. Volume 13. Chicago: Oriental Institute, 1982

C a r r u b a, Onofrio 2001. Anitta res gestae: Paralipomena I. — *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.-8. Oktober 1999*. G. Wilhelm (ed.). — *Studien zu Boğazköy Texten* 45, Wiesbaden

C a r r u b a, Onofrio 2003. Anittae res gestae. — *Studia mediterranea*. (Series *Hethaea*. Band 1). Pavia: Italian University Press

D o l g o p o l s k i, Aron 1987. The Indo-European homeland and lexical contacts of proto-Indo-European with other languages. — *Mediterranean Language Review*, Issue 3, pp. 7–3

G a m k r e l i d z e, Thomas V, Ivanov V j a č e s l a v, V. 1985. The ancient Near East and the Indo-European question: Temporal and territorial characteristics of proto-Indo-European based on linguistic and historico-cultural data. — *The Journal of Indo-European Studies*, Vol. 13, pp. 3–48

G o n n e t, Hatice 1979. La titulature royale hittite au IIe millénaire avant J.-C. — *Hethitica* III. (Bibliothèque des Cahiers de Linguistique de Louvain.) Ed. E. Laroche, E. Neu, Y. Duhoux, G. Jacquois, R. Lebrun. Louvain: Peeters.

G o n n e t, Hatice 1987. Tabarna: Favori des dieux? — *Hethitica* VIII. (Bibliothèque des Cahiers de Linguistique de Louvain.) Ed. R. Lebrun. Louvain. Paris: Peeters 1987

G ü t e r b o c k, Hans Gustav 1956. The deeds of Suppiluliuma as told by his Son Mursili II. — *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 10, No. 4, pp. 41–68, 75–98, 107–130

G ü t e r b o c k, Hans Gustav 1964. A view of Hittite literature. — *Journal of the American Oriental Society* 84, (2), pp. 107–115

G ü t e r b o c k, Hans Gustav 1983. Hittite historiography: a survey. — H. Tadmor. M. Weinfeld (eds.). *History, Historiography, and Interpretation: Studies in Biblical and Cuneiform Literatures*, Jerusalem: Brill Academic Pub, pp. 21–35

G ü t e r b o c k, Hans Gustav 1997. Hittite historiography: a survey. — H. A. Hoffner Jr., I. L. Diamond (eds.). *Perspectives on Hittite Civilization: Selected Writings of Hans Gustav Güterbock*. (Assyriological Studies, No. 26.) Chicago: The Oriental Institute of University of Chicago, pp. 171–177

H a a s, Volkert 1994. Geschichte der hethitischen Religion. — *Handbuch der Orientalistik I: Der Nahe und Mittlere Osten*. Hrsg. von Hartwig Altenmüller, Bartel Hrouda, Baruch A. Levine, Klaas R. Veenhof. Leiden. New York – Köln: E. J. Brill

H a a s, Volkert 2006. *Die hethitische Literatur. Texte, Stilistik, Motive*. Berlin – New York: De Gruyter

H a g e n b u c h n e r, Albertine 1989. *Die Korrespondenz der Hethiter. 2. Teil: Die Briefe mit Transkription, Übersetzung und Kommentar*. Heidelberg: Carl Winter, Universitätsverlag

I D V = История Древнего Востока: Зарождение древневосточных классовых обществ и первые рабовладельческие цивилизации. Часть вторая. Под ред. Григория Бонгард–Левина. Москва: Главная редакция восточной литературы, 1988

H o f f n e r, Harry A. 1975. Propaganda and political justification in Hittite historiography. — Goedicke, J. M. M. Roberts (eds.). *Unity and Diversity: Essays in the History, Literature, and Religion of the Ancient Near East*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, pp. 49–62

H o f f n e r, Harry A. 1997. Hittite canonical compositions — historiography: Proclamation of Anitta of Kuššar. — W. W. Hallo (ed.). *Contexts of Scripture, Vol. 1: Canonical Compositions from the Biblical World*. New York – Cologne: The Leiden, pp. 182–204

K i m b a l l, S. E., S l o c u m J. 2017. The proclamation of Anittas (old Hittite). — *Hittite Online*. The University Texas at Austin. Linguistics Research Center, <https://lrc.la.utexas.edu/eieol/hitol/10>

M i n e c k, Kathleen R. 2006. = Kathleen R. Mineck, Theo van den Hout, Harry A. Hoffner. Hittite historical texts II. — Mark W. Chavalas (ed.). *The Ancient Near East: Historical Sources in Translation*. (Blackwell History of the Ancient World.) USA – UK – Australia: Wiley-Blackwel pp. 253–279

N e u, Erich 1974. *Der Anitta-Texts*. (Studien zu den Boğazköy-Texten 18.) Wiesbaden: Harrassowitz

R I M E 3 / 2 = F r a y n e, Douglas R. 1997. Ur III Period (2112–2004 BC). — *The Royal Inscriptions of Mesopotamia, Early Periods. Vol. 3/2*. Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press

S a z o n o v, Vladimir 2009. Hetiidi kuningate titulatuuri arengujoontest 1750–1190 saj eKr. — *Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi Aastaraamat 2008*, Tartu: Eesti Akadeemiline Orientaalselts, lk 30–51

S a z o n o v, Vladimir 2017a. Some notes on text of King Anitta. — *Nouvelles Assyriologiques Brèves et Utilitaires*, Numero 4, pp. 179–182

S a z o n o v, Vladimir 2017b. Some notes on royal hunt in Mesopotamia and Anatolia. — *Nouvelles Assyriologiques Brèves et Utilitaires*, Numero 3, pp. 153–154

S a z o n o v, Vladimir 2019. Some notes on the evolution of the Hittite royal annals. — *Literary Change in Mesopotamia and Beyond and Routes and Travellers between East and West*. Edited by Rocío Da Riva, Martin Lang and Sebastian Fink. (Melammu Workshops and Monographs 2.) Zaphon: Münster, pp. 57–88

S i n g e r, Itamar 1995. „Our God“ and „Their God“ in Annita Text. — *II Congresso Internatziolane di Hittitologia*. Ed. O. Carruba, M. Giorgieri, C. Mora. Pavia: Gianni Iuculano Editore, pp. 343–349

S t e i t l e r, Charles W. 2017. *The Solar Deities of Bronze Age Anatolia: Studies in Texts of the Early Hittite Kingdom*. (Studien zu den Boğazköy-Texten, 62.) Harrassowitz: Wiesbaden

U l a n o w s k i, Krzysztof 2015. The metaphor of the lion in Mesopotamian and Greek civilization. — Eds. R. Rollinger, E. van Dongen. *Mesopotamia in the Ancient World: Impact, Continuities, Parallels*. (Proceedings of the Seventh Symposium of the Melammu Project.) Münster: Ugarit-Verlag, pp. 255–284

Ü n a l, Ahmed 1989. The power of narrative in Hittite literature. — *Biblical Archaeologist*, Vol. 52, No. 2–3, pp. 130–143

W e s t e n h o l z, Joan Godnick 1997. *Legends of the Kings of Akkade: The texts*. (Mesopotamian Civilizations, Book 7.) Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns

W i l h e l m i, Lisa 2016. Materiality and presence of the Anitta Text in original and secondary context: Considerations on the original nature of the proclamation of Anitta (CTH 1) and its transmission as part of Hittite traditional literature. — *Materiality of Writing in Early Mesopotamia*. Thomas E. Balke, Christina Tsouparopoulou (eds.). Berlin – Boston: Walter de Gruyter, pp. 223–239

Y o s h i d a, Daisuke 1996. *Untersuchungen zu den Sonnengottheiten bei den Hethitern, Schwurgötterliste, helfende Gottheit, Feste*. (Texte Der Hethiter, Band 22) Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter